

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.134 Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника

доктору політичних наук, професору,
професору кафедри політичних наук
Дерев'янку Сергію Мироновичу

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних наук
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Кобець Юлії Василівни на дисертацію Івасюка Івана Івановича
«Регіональна політика територіальних громад гірських
населених пунктів Карпатського регіону»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами.

У сучасних умовах в Україні, як і в багатьох країнах, активно впроваджується реформа децентралізації, яка передбачає передачу значних повноважень територіальним громадам. Такий процес сприяє зміцненню їхньої фінансової, управлінської та ресурсної спроможності, що дозволяє територіальним громадам відігравати ключову роль у прийнятті рішень на місцевому рівні та слугувати основою демократичних перетворень.

Територіальна громада є складним соціально-політичним явищем, розвиток якого потребує як адаптації західного досвіду, так і ефективного законодавчого забезпечення, зростання громадянської активності та управлінської компетентності. Саме через ефективні інститути місцевого самоврядування реалізується принцип народовладдя.

Західний досвід показує, що сталий демократичний розвиток неможливий без сильних місцевих громад. В Україні створення спроможних громад відбувається як результат самоорганізації та горизонтальних зв'язків, що забезпечують основу для соціальних змін. Визначення напрямів демократичних реформ нерозривно пов'язане з інституційним розвитком самоврядування.

Науковці активно досліджують процеси децентралізації, підвищення ефективності місцевої влади та роль громад у формуванні демократичної держави. Перші результати реформи засвідчують потребу в науково обґрунтованому підході, стратегічному плануванні та удосконаленні нормативно-правової бази.

Хоча повне завершення системних змін потребує часу, важливо забезпечити якісний моніторинг рівня інституціалізації самоврядування та його відповідності стандартам європейської інтеграції. Особливого значення набуває мобілізація ресурсів органів місцевої влади для оперативного реагування на виклики воєнного стану.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Дослідження виконано на кафедрі політичних інститутів та процесів у межах наукової теми «Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи» (державна реєстрація № 0109U001413).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Дисертація має належне теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, що підтверджується значним обсягом опрацьованої наукової літератури, широкою джерельною базою з різних галузей знань – політичної науки, публічного управління, права, економіки – а також новітніми нормативно-правовими актами.

Поставлена автором мета дисертаційної роботи – науково-теоретичне обґрунтування особливостей здійснення регіональної політики територіальними громадами на прикладі гірських населених пунктів Карпатського регіону в

умовах збройної агресії російської федерації проти України та реалізації євроінтеграційного курсу держави – логічно розкрита.

Методологічна основа дослідження відповідає актуальним стандартам політологічного дослідження. Автор демонструє обґрунтований і послідовний підхід до підбору дослідницьких методів, використовуючи комплексну стратегію, яка включає системний, інституційний, порівняльний та соціологічний підходи. Поєднання емпіричних (зокрема контент-аналізу) й статистичних методів забезпечує глибоке та багатовимірне вивчення феномену відповідальної політики в контексті функціонування територіальних громад.

У процесі дисертаційного дослідження автор успішно розв'язав низку важливих теоретичних і прикладних завдань. Зокрема, було здійснено ретроспективний аналіз історичних форм організації громад на українських землях, виокремлено ключові теоретичні підходи до вивчення територіальних громад, а також проведено регіональний аналіз тенденцій їх інституційного становлення та функціонування. Автор адаптував методологію дослідження до специфіки обраного предмета та сучасного контексту розвитку України. Особливу увагу приділено аналізу політики громад гірських населених пунктів в освітньо-культурній сфері та дослідженню правових засад транскордонного співробітництва в гірських регіонах. Виявлено основні проблеми та ризики, що ускладнюють реалізацію стратегій розвитку громад, запропоновано модель їхнього розвитку в актуальних умовах, а також обґрунтовано шляхи вдосконалення регіональної політики з урахуванням безпекових викликів, спричинених збройною агресією російської федерації проти України.

Здобувачем опрацьовано значний масив фахової літератури, нормативно-правових документів і аналітичних матеріалів, що дало змогу сформувати ґрунтову теоретичну основу дослідження (загалом 314 джерел). Важливою перевагою роботи є також активне використання емпіричних даних та інформації про функціонування територіальних громад Карпатського регіону в умовах воєнної загрози. Це забезпечило високий рівень аналітичного опрацювання проблематики та підвищило практичну цінність дисертації.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист полягає в тому, що воно є комплексним аналізом регіональної політики територіальних громад Карпатського регіону в контексті функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. У роботі сформульовано теоретичні засади, наукові висновки та прикладні рекомендації, які мають ознаки наукової новизни, відповідають сучасним викликам воєнного часу та виносяться на захист як інноваційний внесок у розвиток політичної науки та практики публічного управління.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в комплексному аналізі регіональної політики територіальних громад як базового інституту місцевого самоврядування сучасної України. Дослідження здійснено на основі узагальнення теоретичних напрацювань західних і національних учених, широкого документального матеріалу та вивчення практик територіальних громад Карпатського регіону. Уперше сформульовано сучасне розуміння поняття «територіальна громада», з урахуванням його історичної еволюції та трансформацій, спричинених політичними й адміністративними змінами в умовах збройної агресії російської федерації проти України; визначено специфіку формування територіальних громад у гірських населених пунктах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей, із урахуванням географічних особливостей та соціально-економічної ситуації цих регіонів; обґрунтовано значення молодіжних рад як одного з дієвих інструментів залучення молоді до процесів місцевого самоврядування та формування активного громадянського суспільства; запропоновано класифікацію основних механізмів участі громадян у прийнятті управлінських рішень на місцевому рівні, включно з громадськими слуханнями, публічними консультаціями та засобами електронної демократії; проведено аналіз політики територіальних громад у сферах освіти та культури в умовах реформи децентралізації, виокремлено чинники, які впливають на якість відповідних послуг, особливо в гірських районах.

Уточнено функціональні повноваження місцевих рад і адміністрацій у контексті децентралізації та їхній вплив на соціально-економічний розвиток територіальних громад; охарактеризовано роль аграрного сектору та туризму як ключових галузей економіки гірських територій, виокремлено основні бар'єри розвитку й запропоновано шляхи їх подолання; механізми транскордонного співробітництва територіальних громад Карпатського регіону та їхнє значення для розвитку прикордонних територій; особливості взаємодії місцевих органів влади, інститутів громадянського суспільства та міжнародних партнерів у процесі реалізації стратегій сталого розвитку; роль молодіжної політики у формуванні демократичних інституцій на рівні територіальних громад.

Подальшого розвитку набули методологічні підходи до дослідження територіальних громад у контексті їхньої структури, організації та соціально-економічного функціонування; концепції стратегічного планування розвитку гірських громад з урахуванням регіональної специфіки, сучасних викликів і глобальних тенденцій; підходи до оцінювання ефективності функціонування органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації та трансформації системи державного управління; аналіз впливу європейської інтеграції на діяльність місцевих громад, зокрема можливості імплементації європейських практик у реформування самоврядних інституцій в Україні; теоретичні та практичні аспекти забезпечення соціального захисту населення й розвитку інфраструктури в умовах воєнних загроз та під час післявоєнного відновлення територіальних громад.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання його положень, аргументації та висновків фахівцями, що займаються проблематикою формування та розвитку національної моделі функціонування територіальних громад. Отримані результати можуть стати корисним інструментом у реалізації міжнародних проєктів, зокрема для запозичення зарубіжного досвіду, залучення донорських ресурсів і підвищення ефективності суспільно-політичної взаємодії в громадах. Вони також

сприятимуть удосконаленню місцевої інфраструктури та благоустрою територіальних громад.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження» проаналізовано еволюцію поняття *«територіальна громада»*, його зміст у контексті політичних та адміністративних змін. Проаналізовано функції громад у сучасній політичній системі та їхній вплив на місцеве самоврядування. Розглянуто ключові концепти, зокрема децентралізацію, громадську участь та локальну політику, із наголосом на міждисциплінарний підхід. Підкреслюється важливість системного аналізу територіальних громад для формування ефективної регіональної політики й досягнення сталого розвитку на місцях.

Розділ 2 «Інституційне оформлення та функціонування громад» присвячено аналізу формування та функціонування територіальних громад у гірських районах Карпатського регіону (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області). Враховуючи специфіку географічних та соціально-економічних умов, розглянуто особливості адміністративного устрою, механізмів самоврядування, партійного представництва та розвитку політичної культури. Значну увагу приділено ролі молодіжних рад як інструментів залучення молоді до управління. Досліджено стан освітньої та культурної політики громад, проблеми доступу до якісних послуг, збереження культурної спадщини та розвитку туризму. Висвітлено соціально-економічні особливості розвитку громад, зокрема значення аграрного сектору, туризму та соціального забезпечення.

У розділі 3 «Територіальні громади в умовах європейської інтеграції: виклики та можливості» проаналізовано транскордонне співробітництво громад гірських населених пунктів як чинник сталого розвитку прикордонних територій у контексті глобалізації та євроінтеграції. Розглянуто правові й інституційні механізми співпраці з сусідніми державами, участь місцевої влади

в міжнародних проєктах, розвиток туризму, охорони довкілля та інфраструктури. Акцент зроблено на стратегічному плануванні розвитку гірських територій із урахуванням соціальних, економічних і культурних особливостей регіону. Проаналізовано моделі управління та взаємодії місцевої влади, бізнесу й громадянського суспільства у відповідь на виклики децентралізації, євроінтеграції та війни.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дослідження І.І.Івасюка та опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 14 наукових публікаціях, у тому числі: 5 статтях у вітчизняних фахових виданнях, 5 тезах наукових конференцій та 4 публікаціях, що відображають інші результати дослідження.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором наукового дослідження. В роботі дисертантом викладені наукові результати, що отримані ним особисто.

Дискусійні положення та рекомендації до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень і практичну значущість висновків, звертаємо увагу на ряд зауважень, що носять рекомендаційний характер:

1. На с.68 автор стверджує про унікальність територіальних громад в гірських районах Карпатського регіону. У вступі варто б було обґрунтувати чому автор обрав Карпатський регіон як територіальну спільноту для наукового дослідження, в чому особливість цього регіону для розгляду питань децентралізації, євроінтеграції та регіональної політики загалом.

2. У дисертації недостатньо розкрито порівняльний аспект, зокрема – аналіз досвіду інших країн у сфері регіональної політики та розвитку гірських територій. Це є суттєвим недоліком, оскільки гірські громади мають низку спільних проблем незалежно від країни – складний рельєф, транспортну ізолюваність, обмежений доступ до послуг, демографічні ризики, залежність від аграрного сектору та туризму. Держави-члени ЄС, такі як Швейцарія, Австрія, Польща, Румунія, мають напрацьовані інституційні й фінансові механізми підтримки гірських територій, зокрема через програми ЄС (INTERREG, Європейська стратегія для Альп, Карпатська конвенція тощо). Залучення міжнародного досвіду дало б змогу: зіставити ефективність різних моделей врядування у гірських регіонах; адаптувати перевірені практики до українського контексту; підкріпити рекомендації, сформульовані в роботі, реальними прикладами їх успішної реалізації за кордоном; підвищити обґрунтованість пропозицій щодо транскордонного співробітництва та регіонального розвитку.
3. Попри наявність загальних висновків і пропозицій щодо розвитку територіальних громад, дисертація не подає чітко структурованих механізмів їх реалізації. Це ускладнює практичне застосування отриманих результатів, зокрема в роботі органів місцевого самоврядування. Наприклад, у підрозділі, присвяченому молодіжним радам, автор акцентує на важливості їх функціонування, однак не пропонує конкретних заходів щодо їх ефективного формування, інституційного закріплення чи включення до процедур ухвалення рішень. Відсутність таких прикладних інструментів, як: механізми фінансування молодіжних ініціатив, алгоритми взаємодії рад з органами влади, конкретні моделі участі молоді в бюджетному процесі або стратегічному плануванні. Більш детальна розробка практичних моделей могла б суттєво посилити вплив дисертаційної роботи на сферу публічного управління та забезпечити її використання як методичної

бази для розбудови дієвого місцевого самоврядування, особливо в гірських регіонах.

Висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Івасюка Івана Івановича «Регіональна політика територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 «Політологія» є самостійним, завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке за актуальністю, науковою новизною, важливістю здобутих результатів, їх обґрунтованістю і вірогідністю, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), не містить ознак порушення академічної доброчесності, а тому її автор Івасюк Іван Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

кандидатка політичних наук
доцентка кафедри політичних наук
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Юлія КОБЕЦЬ